

R E C E N Z J A

pracy habilitacyjnej i dorobku dr Małgorzaty Pronobis-Gajdzis

Podstawa formalna i merytoryczna:

- pismo Pana prof. dr hab. Bronisława Sitka sekretarza Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 11.04.2018
- ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789)
- rozprawa habilitacyjna dr Małgorzaty Pronobis-Gajdzis pt. „*Od projektu do konserwacji. Sztuka konserwacji zabytkowych kodeksów – woluminy, księgozbiory, biblioteki*” (wydruk komputerowy)
- dzieło artystyczne – katalog wystawy pt. „*Od projektu do konserwacji. Sztuka konserwacji zabytkowych kodeksów – woluminy, księgozbiory, biblioteki*”.
- informacje dotyczące dorobku naukowego dr Małgorzaty Pronobis-Gajdzis, w tym zestawienie publikacji i realizacji konserwatorsko-restauratorskich

Określenie i znaczenie problematyki badawczej habilitanta

Generalnym obszarem pracy badawczej i konserwatorskiej dr Małgorzaty Pronobis-Gajdzis za zabytkowe kodeksy. Działalność habilitantki koncentruje się na praktycznej konserwacji tych artefaktów oraz na opracowaniu naukowych podstaw ich wartościowania.

Jak podkreśla autorka zabytkowe kodeksy od stosunkowo niedawna są przedmiotem zainteresowania konserwatorów--restauratorów gdyż wcześniej problemy te były rozwiązywane przez inroligatorów. Kodeksy były bowiem traktowane nie jako dzieła sztuki, ale jako artefakty. Natomiast konserwatorzy starają się dla swoich prac stworzyć odpowiednią podbudowę teoretyczną, uznając, że kodeksy są obiektami o znaczącej wartości dokumentalnej, historycznej, estetycznej, materialnej, etc.

Z zabytkoznawczego punktu widzenia kodeksy są cennymi zabytkami, ponieważ najstarsze z nich zachowały się w pojedynczych egzemplarzach i są unikatowym przedmiotem badań o szerokim zakresie. Ich zachowanie w odpowiednim stanie (spełniając warunki autentyczności i integralności) jest więc ważnym zadaniem i problemem konserwatorskim.

Z zabytkoznawczego punktu widzenia ważne są wszystkie elementy kodeksów – karty z tekstem, oprawy, zdobienia tekstów, treść kodeksów. Badania i poznanie

wymagają technologie wytwarzania kodeksów, liczne i złożone techniki zdobienia, materiały. W ostatnich dekadach nastąpił rozwój nowoczesnych technologii badawczych i konserwatorskich kodeksów, ale nadal brakuje odpowiedniej podbudowy teoretycznej, która pozwoliłaby prace konserwatorskie odpowiednio planować i monitorować. Kluczowym problemem jest brak metodologii służącej waloryzacji kodeksów w kontekście planowania prac konserwatorskich.

Odpowiednia waloryzacja zabytku powinna dostarczać informacji koniecznych na każdym etapie działania konserwatorskiego - analizy zabytku, przygotowania projektu konserwatorskiego, realizacji prac konserwatorskich, monitoringu. Jednak w praktyce ocena wartości zabytków sprowadza się do pewnych ogólnych sformułowań - ma charakter opisowy a nie analityczny.

Problem wartościowania był w ostatniej dekadzie przedmiotem intensywnych prac prowadzonych przez polskie środowisko konserwatorskie. Działania te były organizowane przez Polski Komitet Narodowy ICOMOS, który wydał szereg monografii na ten temat. Jednak publikacje te były skoncentrowane na zabytkach nieruchomych, przede wszystkim obiektach, zespołach i przestrzeniach historycznych. Tematyka waloryzacji dóbr nieruchomych była generalnie pomijana. Dlatego podjęcie problematyki wartościowania zabytków ruchomych należy uznać za ważne i cenne.

Oczywiście wartościowanie zabytkowych kodeksów wymaga uwzględnienia ich szczególnej specyfiki, tym niemniej możliwe jest wykorzystanie ustaleń z innych obszarów zabytkoznawstwa. Możliwe też zapewne będzie przeniesienie metodologii wartościowania kodeksów do innych grup zabytkowych wytworów. Dlatego też podjęcie tej problematyki przez dr Małgorzatę Pronobis-Gajdzis można uznać za uzasadnione i potrzebne.

Ocena rozprawy habilitacyjnej /ocena dzieła naukowego/

Pani dr Małgorzata Pronobis-Gajdzis przedstawiła do oceny rozprawę habilitacyjną zatytułowaną „*Od projektu do konserwacji. Sztuka konserwacji zabytkowych kodeksów – woluminy, księgozbiory, biblioteki. Zabytkoznawcza analiza wartościująca*”, która ma formę wydruku komputerowego, wydanego w Toruniu w 2017. Rozprawa liczy 128 stron, składa się ze wstępu, 4 rozdziałów i bibliografii.

„*Wstęp*” otwierający rozprawę habilitacyjną zawiera krótkie przedstawienie problematyki, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia jakie ma wartościowanie w ochronie zabytków. Podkreślono braki metodologiczne, które sprawiają, że proces waloryzacji nie jest odpowiednio realizowany w praktyce konserwatorskiej. Zwrócono też uwagę na trudności wynikające ze odrębnej specyfiki wartościowania dzieł sztuki i pozostałych obiektów zabytkowych (s.3). Wywód prowadzi autorkę do wniosku, że metodologia wartościowania zabytków nie może być uniwersalna (s.4). To prowadzi do kolejnego wniosku, że uzasadnione i celowe jest opracowanie odrębnej metody wartościowania zabytkowych kodeksów.

Autorka zwraca też uwagę na praktyczny cel prowadzonych rozważań – celem pracy jest przede wszystkim opracowanie metody wartościowania kodeksów, jako głównego źródła informacji pozwalającego zaplanować prawidłowe prace konserwatorskie (s.5). Poza tym przedstawiona jest struktura i zakres rozprawy habilitacyjnej.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym „*Wprowadzenie do rozważań nad problematyką wartościowania zabytkowych kodeksów – przedstawienie*

przedmioturozważań” autorka przedstawia syntetycznie historię kodeksów, informacje na temat ich gromadzenia i ochrony oraz wybrane aspekty związane z oceną ich wartości.

Pierwszy podrozdział to kilkustronicowy opis historii tworzenia kodeksów w różnych regionach Europy, w tym również krótkie przedstawienie ich historii na ziemiach polskich (s.6-11). Wytwarzanie kodeksów jest pokazane z perspektywy doskonalenia ich formy, zarówno w aspekcie materiałowym jak i technologicznym. Pokazane jest XIX-wieczne umasowienie produkcji książek oraz odrodzenie introligatorstwa jako rzemiosła artystycznego.

W drugiej części rozdziału autorka przedstawia rys historyczny tworzenia zbiorów ksiąg i bibliotek (s.12-16). Wymienia najstarsze zbiory, pokazując ich rozwój ilościowy oraz charakteryzując zmianę ich charakteru. Autorka zwraca uwagę na rozwiązywanie takich problemów jak katalogowanie zbiorów, tworzenie odpowiednich pomieszczeń do ich przechowywania oraz rozwój idei ich udostępniania. Odrębnie omawiana jest historia kolekcjonerstwa i rozwoju bibliotekarstwa na ziemiach polskich.

Najobszerniejsza część rozdziału została poświęcona historii przechowywania książek, ich naprawy i ochrony (s.17-43). Przedstawiono m.in. zadania dawnych opiekunów zbiorów, sposoby i formy przechowywania książek, systemy ich gromadzenia, zasady inwentaryzacji. Część poświęcona metodom napraw książek zilustrowano tabelą opisującą zakres uszkodzeń i napraw książek, które zinwentaryzowano w kilku wybranych bibliotekach. Scharakteryzowano też najpowszechniejsze uszkodzenia i przedstawiono zakres napraw. Przedstawiono wybór historycznej bibliografii podejmującej problemy przechowywania, naprawiania i konserwacji zbiorów bibliotecznych.

W kolejnym podrozdziale przedstawiono kluczowy dla tematyki pracy problem wartościowania (43-47). Autorka przedstawia *spectrum* cech i wartości, które były przypisywane kodeksom w różnych okresach historycznych. Wywody te mają pokazać, że problem wartościowania kodeksów jest bardzo istotny ale nie opracowany metodologicznie.

Drugi rozdział rozprawy jest zatytułowany „*Analiza wartościująca w teorii i praktyce konserwatorskiej*” składa się z trzech części i jest w całości poświęcony wartościowaniu dziedzictwa.

W części pierwszej autorka przedstawia wartościowanie zabytków w przekroju historycznym (s.48-58). Krótko przedstawia ujęcie wartości zabytkowych w pracach takich klasków myśli konserwatorskiej jak E.Viollet-Le Duc, W.Morris, J.Ruskim czy C.Boito. Szerzej prezentuje systemy wartościowania opracowane przez A.Riegla i W.Frodla.

Części druga przedstawia współczesne podejście do wartościowania w ochronie i konserwacji zabytków (s.59-82). Autorka streszcza poglądy kilku polskich autorów, którzy w ostatnich latach przedstawiali swoje wizje dotyczące wartościowania zabytków. Przedstawione zostały propozycje wartościowania proponowane przez J.Arszyńską i M.Golina, B.Roubę, W.Affelta, M.Witwickiego, M.Murzyn-Kupisz oraz podejście do oceny wartości wypracowane w systemie Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Ostatni podrozdział stanowi krótką próbę podsumowania stanu badań na temat wartościowania dziedzictwa (s.83-86). W podsumowaniu tym autorka odnosi się zarówno do systemów już historycznych jak i bliższych współczesności. Nie jest to jednak krytyczna analiza przedstawianych systemów ale powtórzenie wniosku o niedostatecznym stanie opracowania problemu i sformułowanie warunków, które taki

system powinien spełniać. Jest to zatem punkt wyjścia do autorskiej koncepcji systemu wartościowania.

Trzeci rozdział pracy zatytułowany „*Wartościowanie zabytków – uporządkowanie pojęć – propozycja autorska*” zawiera autorską propozycję systemu wartościowania (s.87-101). Skład się z dwóch części, które opisują elementy kluczowe dla proponowanego systemu wartościowania.

Część pierwsza jest poświęcona autentyzmowi i integralności, które są przypisane „materii zabytku”. Według propozycji autorki autentyczność i integralność to wartość o specjalnym znaczeniu, co ma podkreślać jej nazwanie „nadwartością” czy „megawartością”. Co istotne, autorka proponuje potraktować obydwie elementy łącznie, sprowadzając je do wspólnej definicji – „*Autentyczność i integralność to nadwartość, czyli podstawowe kryterium uznania za zabytek.*” (s.88). Tak zdefiniowanej wartości autorka nadaje wyjątkowy status, stwierdzając wręcz, że jej stwierdzenie warunkuje podejmowanie działań konserwatorskich. Ważną częścią tego podrozdziału jest tabela, służąca procentowej ocenie autentyczności i integralności. Dodatkowo wprowadzane są pojęcia „*substancji pierwotnej*” i „*substancji wtórnej*”.

W części drugiej autorka rozwija koncepcję atrybutów, które uznaje za najodpowiedniejsze określenie dla istotnych cech zabytku (s.94-101). Atrybuty określa jako „*cechy, przez które określa się wartość danego dobra kultury*” w analizie wartościującej (s. 94). Autorka dookreśla, że cechy te „*zapisane*” w materialnej substancji zabytku, natomiast „*elementy reprezentują dziedzictwo niematerialne*”. Dodatkowo autorka wprowadza podział atrybutów na 3 kategorie – atrybuty rzeczywiste - realnie istniejące kulturalne; atrybuty nierzeczywiste – potencjalne, społeczno-ekonomiczne; atrybuty konserwatorskie. Każda z tych kategorii atrybutów jest rozwijana na wiele składowych, które są oceniane w 6 stopniowej skali.

Czwarty rozdział pracy został zatytułowany „*Wartościowanie zabytkowych kodeksów –propozycja autorska*” i zawiera odniesienie proponowanego przez autorkę systemu wartościowania do kodeksów (s.102-118).

Rozdział ten rozpoczyna przypomnienie znaczenia jakie powinno mieć wartościowanie kodeksów, jako czynnika określającego sposób ich ochrony. Następnie autorka przywołuje badania różnych księgozbiorów. Rozważania te prowadzą do propozycji by analizę wartościującą zaproponować dla „*trzech zakresów typologicznych zabytkowych kodeksów*” (s.105): pojedyncze woluminy; kolekcje woluminów; biblioteki wraz z wystrojem, wyposażeniem i zbiorem książek.

W analizie wartościującej pojedynczych woluminów autorka wprowadza dwa etapy oceny, zgodnie z zaproponowanym wcześniej systemem. Po pierwsze dokonuje oceny autentyczności i integralności, nazwanej nadwartością. Ocena ta jest dokonywana w formie tabelarycznej z uwzględnieniem skali zmian w „*pierwotnej substancji*”, określanej w skali procentowej.

Po drugie zostają ocenione tzw. atrybuty rzeczywiste zabytkowych kodeksów w oparciu o kryteria, którymi jest „*substancja pierwotna i wtórna kodeksu*”. W odniesieniu do substancji pierwotnej i wtórnej autorka proponuje ocenę tzw. atrybutów rzeczywistych i potencjalnych oraz atrybutów konserwatorskich. W odniesieniu do atrybutów rzeczywistych dla substancji pierwotnej autorka wprowadza jeszcze kryteria pomocnicze – historyczność, naukowość, artystyczność, estetyczność, unikatowość, dawność, emocjonalność materialność.

W analizie zbiorów woluminów i bibliotek propozycje systemu wartościowania są mniej rozbudowane. W przypadku zabytkowych bibliotek proponowana jest procentowa ocena ich autentyczności i integralności.

Pracę kończy dwustronicowe podsumowanie (s.119-120), którego zasadniczym elementem jest tabela przedstawiająca relację pomiędzy „rodzajem działań konserwatorskich” a ich wpływem na ocenę wartości zabytku. Kryterium tej oceny ma być zmiana (wzrost, pomniejszenie?) atrybutów. Tabela ta ma być kolejnym potwierdzeniem tezy, że zasady i forma prac konserwatorskich powinna wynikać z analizy wartości zabezpieczanego zabytku. Uzupełnieniem pracy jest bibliografia licząca 99 pozycji i netografia licząca 16 pozycji.

Drugim elementem przedstawionym do oceny przez dr Małgorzatę Pronobis-Gajdzis jest katalog dokumentujący wystawę habilitacyjną. Wystawa odbywała się w dniach 25 kwietnia – 4 maja 2017 roku w Galerii Forum Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu.

We *Wstępie* do katalogu autorka jednoznacznie deklaruje, że celem wystawy było pokazanie „praktycznych prac konserwatorskich”, które były podjęte w oparciu o „zabytkoznawcze analizy wartościujące”. Wystawa była więc formą praktycznego wykorzystania zaproponowanej przez autorkę metody wartościowania. Ze względu na specjalizację konserwatorską autorki przedmiotem wystawy były kodeksy poddane pracom konserwatorskim.

Zgodnie z założeniami proponowanej metody, wartościowanie było dokonywane w odniesieniu do trzech grup – „zakresów typologicznych zabytkowych kodeksów”. W pierwszym przypadku - pojedyncze woluminy, były to 3 kodeksy należące do Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. W drugim przypadku – kolekcje woluminów, przedmiotem oceny była kolekcja zabytkowych rękopisów i starych druków karaimskich. W trzecim przypadku – zabytkowe księgozbiory wraz z wystrojem, wyposażeniem i architekturą pomieszczeń – przedmiotem wartościowania była Sala Mauretańska w zamku w Kórniku.

We wszystkich każdym przypadku autorka dokonywała wartościowania przedmiotu oceny odrębnie analizując elementy stanowiące składowe proponowanej metody. Najbardziej rozbudowane wartościowanie zostało dokonane w odniesieniu do pojedynczych ksiąg – określenie autentyczności i integralności, ocena atrybutów rzeczywistych i potencjalnych w substancji pierwotnej, ocena atrybutów rzeczywistych i potencjalnych w substancji wtórnej oraz atrybutów konserwatorskich w substancji pierwotnej i wtórnej. Każda z tych ocen została dokonana w formie tabelarycznej, z wykorzystaniem procentowych i punktowych skal oceny. Mniej rozbudowana ocena została dokonana w przypadku księgozbioru i biblioteki.

Uzupełnieniem oceny jest prezentacja prac konserwatorskich kilkunastu woluminów przeprowadzonych przez autorkę wystawy.

Oceniając i komentując przedstawione do oceny materiały habilitacyjne należy przede wszystkim podkreślić duże znaczenie jakie we współczesnej ochronie i konserwacji zabytków ma problematyka wartościowania. Jako istotne i potrzebne należy uznać poszukiwania metody wartościowania zabytków. W proponowanej przez autorkę metodzie ważne jest uwzględnienie autentyzmu i integralności oraz pojęcia atrybutu, które ma doprowadzić do pewnej obiektywizacji oceny. Podobny cel ma wprowadzanie ocen procentowych (dotyczących autentyzmu i integralności) oraz ocen punktowych (dotyczących atrybutów).

Ważną cechą pracy jest połączenie aspektu teoretycznego i praktycznego. W rozprawie habilitacyjnej autorka przedstawiła koncepcję metody oceny wartości zabytkowych obiektów, natomiast wystawa ma zilustrować metodę przy pomocy artefaktów, jakimi są kodeksy i ich zbiory. Oczywiście weryfikacja teorii poprzez zastosowanie jej w praktyce jest zawsze cenna.

Na podkreślenie zasługuje również próba uwzględnienia różnej skali/kontekstu, w jakim powinien być oceniany analizowany zabytek. Takie podejście zostało zastosowane w analizie voluminów, które autorka ocenia jako pojedyncze zabytki, jako część księgozbiorów oraz skali biblioteki (jako pomieszczenia o określonym historycznym wystroju i wyposażeniu). Takie poszerzenie oceny zabytkowych ksiązek należy uznać za uzasadnione.

Kilka uwag dotyczy wywodów poprzedzających przedstawienie systemu wartościowania proponowanego przez habilitantkę i samego systemu.

Przede wszystkim brak krytycznego odniesienia się do przedstawionych systemów wartościowania (rozdział 2). Jest to potrzebne, gdyż systemy te oparte są o odmienne założenia, inne parametry biorą też pod uwagę. Krytyczna analiza byłaby więc dobrym punktem wyjścia do systemu wartościowania proponowanego przez autorkę. Trzeba też nadmienić, że przywołany system wartościowania dotyczący dóbr UNESCO ma ograniczone możliwości adaptacji, gdyż z założenia dotyczy tylko dóbr nieruchomych.

Zbyt skromne wydaje się przedstawienie współczesnego stanu wiedzy na temat wartościowania. Brakuje odwołania do publikacji prezentujących wartościowanie poza kontekstem ochrony zabytków. Aksjologia jest odrębną dziedziną nauki, o ogromnej tradycji i dorobku, który jest ujęty w postaci wielu już ustaleń, założeń i systemów. Tymczasem autorka posługuje się tylko literaturą powstałą w kręgu konserwatorskim. Wydaje się natomiast, że przywołanie podstawowych ustaleń aksjologicznych (w oderwaniu od konkretnego przedmiotu wartościowania) byłoby bardzo przydatne, szczególnie wobec ambitnego zamiaru stworzenia autorskiego systemu wartościowania.

Nie jest czytelna koncepcja atrybutów, którą relacjonuje autorka w pierwszych rozdziałach pracy. Użycie tego określenia w wielu miejscach tekstu jest niejasne. Na przykład stwierdzenia: *"przy jednoczesnym docenieniu atrybutu użyteczności (s.44), „rozpoznanie takich atrybutów, jak historyczność, artystyczność” (s.44), czy gdy autorka pisze o konieczności „sporządzenia analizy (nie opisu) atrybutów decydujących o wartości zabytku” (s.47). O jeszcze innym rozumieniu tego pojęcia świadczy zapis „na wartości zabytkuskładają się zarówno wartości materialne, jak i niematerialne, które są z kolei wyrażane przez różne atrybuty” (s.59). Autorka pisze też, że zachodzi „konieczność oceny poszczególnych akwizytorów/atributów/ cech” (s.60). W jeszcze innym miejscu pisze autorka o docenianiu takich „cech książki jak: autentyczność i integralność, historyczność, dawność” (s. 46). Krytyczna i jednoznaczna ocena pojęcia „atributu” już w tej fazie monografii habilitacyjnej była by potrzebnym wprowadzeniem do autorskiego systemu wartościowania, który bazuje na pojęciu atrybutu.*

Oceniając autorski system wartościowania zabytków należy przede wszystkim zwrócić uwagę na propozycję pojęcia „nadwartości”, w ramach którego połączone zostało pojęcie autentyczności i integralności. Trudno zgodzić się z tą propozycją, gdyż pojęcia te opisują inne cechy – dlatego nie należy ich sprowadzać do jednego pojęcia. Jest to czytelnie pokazane i stosowane w systemie oceny nominacji na Listę UNESCO, co jest tym bardziej znaczące, że autorka deklaruje wykorzystanie założeń

tego systemu (s.89). Tymczasem to właśnie w tym systemie w procesie ewaluacji dóbr wymaga się odrębnych dokumentów poświadczających autentyczność i odrębnych dokumentów poświadczających integralność.

Wątpliwości może też budzić przypisanie tak decydującego znaczenia jakiej ma ta „nadwartość”. Autorka wręcz zakłada, że „*jeżeli nie stwierdza się owej nadwartości, nie ma przedmiotu zainteresowań konserwatora*” (s.88). Stwierdzenia całkowicie uzależniające możliwość wartościowania zabytku od spełnienia warunku autentyzmu i integralności autorka powtarza – „*analiza wartościująca materialnych dóbr kultury dotyczy wyłącznie zabytków autentycznych i integralnych*” (s.95). Tak radykalne podejście nie wynika ze współczesnego rozumienia dziedzictwa. Restrykcyjność tego założenia jest jeszcze wzmacniana przez traktowanie autentyczności i integralności jako jednej cechy. Tymczasem w praktyce mogą one być wręcz odwrotnie proporcjonalne. Tak więc bez dodatkowych warunków brzegowych takie założenie nie może być przyjęte w świetle obecnego podejścia do konserwacji zabytków.

Nie jest czytelna relacja na mocy której następuje „zapisanie” (jak to określa autorka) różnego rodzaju cech w materialnie istniejącym zabytku. A jest to zagadnienie absolutnie kluczowe dla operacyjnej wartości proponowanego systemu wartościowania. Jest to istotne bowiem wobec wielości „wartości” w opisywanym systemie pozostaje on subiektywny – nie pozwala więc na przejście do poziomu analitycznego, co jest deklarowanym celem stworzenia systemu.

Powstaje sieć atrybutów i pojęć bardzo złożona, a jednocześnie odwołująca się do pojęć subiektywnych. Tak złożony, wieloelementowy system może być trudny do zastosowania, szczególnie jeśli ma mieć charakter obiektywizujący. Autorka nie podaje w jaki sposób taki system oceny powinien być stosowany i jakie zależności zachodzą pomiędzy jego elementami. Warto podkreślić, że w dokumentacjach prac konserwatorskich wykonanych przez habilitantkę nie ma informacji na temat zastosowania analizy wartościującej. A jest to bardzo istotne, gdyż ocena zabytku jest generalnie dokonywana w kontekście planu prac konserwatorskich, która w praktyce zakłada ingerencję w jego formę i substancję (czyli ingerencje właśnie w atrybuty). Dlatego ten problem powinien być podjęty na dalszym etapie opracowania systemu.

Uzasadnienie powinno też towarzyszyć przyjętemu w podsumowaniu zestawieniu działań konserwatorskich (s.19). Jak można wnioskować zestawienie to ma charakter całościowy. Dlatego powinno obejmować również zdefiniowanie poszczególnych zabiegów konserwatorskich, gdyż terminologia w konserwacji zabytków jest wieloznaczna i nie skodyfikowana.

Poszczególnym zabiegom konserwatorskich przypisano określony wpływ na wartość zabytkową obiektu. Tym samym określono ich wartość jako działań konserwatorskich. Podział taki nie bierze pod uwagę faktu, że wybór poszczególnych zabiegów z reguły wynika ze stanu zabytku – np. rekonstrukcja jest podejmowana przy poważnych zniszczeniach, które nie pozwalają już zastosować np. konserwacji zapobiegawczej. Dlatego bardziej uzasadnione wydaje się określanie warunków prawidłowości poszczególnych zabiegów, a nie zabiegów jako takich. Jest to zresztą w pełni zgodne ze współczesną doktryną konserwatorską, która pozwala określać zasady i formy ochrony konkretnych zabytków.

Podsumowując przedstawioną monografię i katalog można stwierdzić, że poruszona problematyka jest ważna, zarówno jako temat szczegółowy jak i jako zagadnienie metodologiczne. Struktura prac jest czytelna i odpowiednia dla przedstawienia omawianej problematyki. Zaproponowany system wartościowania jest potrzebny i

może być wsparciem dla praktyki konserwatorskiej, wymaga jednak dalszego dopracowania. Należy zachęcać autorkę do kontynuowania tej pracy. Staranniejsza redakcja pracy pozwoli skorygować drobne błędy w datach wydawnictw czy pisowni nazwisk z apostrofami (np. Alois'a Riegl'a (s.53)).

Ocena dorobku/ istotnej aktywności naukowej, artystycznej, dydaktycznej.

Do oceny działalności naukowej dr M.Pronobis-Gajdzis przedstawiła zestawienie obejmujące 6 publikacji w czasopismach krajowych i zagranicznych wymienionych w zestawieniu ministerialnym, 4 rozdziały w monografiach wydanych w językach obcych, 11 rozdziałów w monografiach wydanych w języku polskim oraz kilka publikacji innego rodzaju. Suma punktów ze te publikacje zgodnie z systemem ministerialnym wynosi 100.

Generalnie publikacje i prace habilitantki dotyczą trzech, wzajemnie powiązanych obszarów jej naukowych zainteresowań – kodeksów, prac restauratorsko-konserwatorskich oraz wartościowania. Tematyka ta jest więc zgodna z problematyką rozwijaną przez autorkę w pracy habilitacyjnej.

W większości publikacji habilitantka jest jedynym autorem; niewielką część zestawienia publikacji tworzą prace zespołowe. Liczba autorów wskazuje, że w większości publikacji udział habilitantki wynosi około 50%. Część tych publikacji dotyczy prac konserwatorskich, które mogą mieć charakter zespołowy, co też uzasadnia taki ich charakter.

Znacząca większość publikacji ukazała się w języku polskim, w wydawnictwach i czasopismach o stosunkowo niewielkiej „wycenie punktowej”, co wpływa na łączną ocenę punktów za dorobek publikacyjny habilitantki.

Dorobek habilitantki obejmuje też 83 prace konserwatorsko-restauratorskie i kopie wykonane w latach 2007 -2017 (po doktoracie). W ogromniej większości habilitantka jest jedynym autorem prac (zadeklarowany udział 100%). Przedmiotem prac konserwatorskich były przede wszystkim różnego rodzaju rękopisy, grafiki, akwarele, dokumenty, plansze, obrazy.

Z zasady pracom konserwatorskim towarzyszyło opracowanie dokumentacji. Zestawienia dorobku zawiera ponad 70 dokumentacji prac konserwatorskich i restauratorskich wykonanych przez habilitantkę. Dokumentacje te są wykonane według schematu obejmującego: kartę identyfikacyjną zabytku i dokumentacji konserwatorskiej; zagadnienia historyczne; opis z analizą formy, funkcji i treści; technikę wykonania; stan zachowania i przyczyny zniszczeń; cel oraz założenia prac konserwatorskich; projekt prac konserwatorskich; przebieg prac; zalecenia dla użytkownika. Wszystkie prace zostały wykonane w Toruniu. Działalność artystyczna habilitantki w tym zakresie została oceniona na 1125 punktów (punktacja MNiSZW). Habilitantka wygłosiła blisko 30 wystąpień na konferencjach krajowych i zagranicznych, które w większości dotyczyły prac konserwatorskich i restauratorskich. Uczestniczyła w 6 wystawach (2 indywidualne). Zestawienie sumaryczne innych publikacji liczy 26 pozycji.

Liczba cytowań według bazy WoS wynosi 7, a współczynnik H wynosi 1.

Habilitantka bierze udział w 1 projekcie badawczym, w którym jest wykonawcą. Projekt jest finansowany przez MSZWiN. Habilitantka otrzymała 9 nagród indywidualnych lub zespołowych.

Dr Małgorzata Pronobis-Gajdzis w 1990 roku rozpoczęła pracę w Zakładzie Konserwacji Papieru i Skóry na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu. Realizuje tam obowiązki dydaktyczne. Jako opiekun naukowy prowadziła 9 prac dyplomowych, jako promotor 6 prac magisterskich. Generalnie wszystkie prace związane z ochroną starodruków i problematyką wydawnictw historycznych. Prowadzi studenckie praktyki zawodowe.

Habilitantka współorganizowała 4 międzynarodowe konferencje, prowadziła 3 wykłady popularyzatorskie.

Posiadała uprawnienia rzeczoznawcy MKiDN w zakresie „*Opieka nad Zabytkami w dziedzinach: grafika, materiały biblioteczne i archiwalne, rzemiosło artystyczne i sztuka użytkowa*”.

Podsumowując należy twierdzić, że dorobek dr M.Pronobis-Gajdzis w znakomitej większości jest on skoncentrowany na szeroko rozumianych ochronie i wartościowaniu kodeksów. Wszystkie obszary aktywności zawodowej, naukowej i dydaktycznej habilitantki są spójne. Publikacje przedstawione do oceny i prace konserwatorskie dotyczą tej tematyki.

Ważnym elementem w działalności i dorobku habilitantki jest połączenie praktyki w zakresie konserwacji zabytkowych kodeksów z pracami nad opracowaniem metodologii ich wartościowania, która ma służyć doskonaleniu i obiektywizacji tej praktyki.

Konkluzja

Na podstawie oceny publikacji, katalogu i przedstawionych materiałów na temat dorobku zawodowego i naukowego dr Małgorzaty Pronobis-Gajdzis, zgodnie z art.16 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789), stwierdzam, że są one podstawą do kontynuacji przewodu habilitacyjnego w celu nadania kandydatowi stopnia doktora habilitowanego.

B. Sygaj